

того, висказування с імплікатурами реалізують речеві акти директивного (1) і комісивного (б) типів, будучи реакціями на директиви (1, 4) і асертивні (б).

Таким образом, при передаче лексико-грамматических импликаций реактивных высказываний немецкоязычного диалогического дискурса индикаторами служат морфологические категории (время, наклонение глагола, степени сравнения прилагательных) и грамматическое значение той или иной части речи (наречия, местоимения, союза, частицы) в комплексе с их лексическим значением.

Перспективы дальнейшего исследования усматриваются в анализе синтаксических индикаторов импликаций в реактивных ходах немецкоязычного диалогического дискурса.

Литература

- Безугла Л.Р. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі / Л.Р. Безугла, І.О. Романченко. – Харків : ФОРМ Лисенко І.Б., 2013. – 182 с. Борисова Е.Г. О способах извлечения имплицитной информации / Е.Г. Борисова // Скрытые смыслы в языке и коммуникации : сб. научных ст. / ред.-сост. И.А. Шаронов. – М. : Российск. гос. гуманит. ун-т., 2007. – С. 113-122. Застровський О.А. Семантико-прагматичні властивості градуальних часток сучасної німецької мови : дис.: ... канд. філол. наук : 10.02.04 / О.А. Застровський. – Луцьк, 2006. – 206 с. Карттунен Л. Логика английских конструкций с сентенциальным дополнением / Л. Карттунен // Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск XVI : Лингвистическая прагматика. – Москва : Прогресс, 1985. – С. 303-332. Конрад Р. Теоретические проблемы изучения вопросно-ответных структур в диалогической речи / Р. Конрад // Диалогическая речь – основы и процесс. – Тбилиси : Изд-во Тбилисского ун-та, 1980. – С. 161-170. Levinson S.C. Pragmatik / S.C. Levinson ; ins Dt. üb. von M. Wiese. – Tübingen : Niemeyer, 2001. – 476 S. Bieler M. Drei Rosen aus Papier / Manfred Bieler // Hörspiele. – B. : Henschel, 1964. – S. 7-39. Grasmeyer Ch. Der unerwünschte Dritte / Ch. Grasmeyer. – Berlin : Neues Leben, 1982. – 216 S. Jarzyna G. Areteia / G. Jarzyna // Theater, Theater : Aktuelle Stücke 20/10. – Fr./M. : Fischer, 2010. – S. 19-39. Lind H. Die Champagner-Diät / Hera Lind. – 16. Aufl. – München : Diana Verlag, 2007. – 367 S. Lind H. Der Mann, der wirklich liebte / Hera Lind. – 16. Aufl. – München : Diana Verlag, 2012. – 367 S. Steinberg W. Ein Mann namens Nottrodt / W. Steinberg. – Berlin : Das Neue Berlin. – 1972. – 280 S. Strittmatter E. Tinko / E. Strittmatter. – Berlin : Kinderbuchverlag, 1955. – 352 S. Suter M. Der Teufel von Mailand / Martin Suter. – Zürich : Diogenes, 2007. – 298 S. Liebmann I. Sie müssen jetzt gehen, Frau Mühsam! [Электронный ресурс] / I. Liebmann. – Режим доступа – http://www.irina-liebmann.de/frau_muehsam.html. Vampire Diaries [Электронный ресурс]. – Режим доступа — http://vk.com/videos-27211409?section=album_44191624

УДК 811.112.2'38

СУДЬЯ А. М.

(Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»)

КОНТРАСТ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ПОЛЯРИЗАЦІЇ ЗА РАХУНОК КОНТЕКСТУАЛЬНИХ СИНОНІМІВ-ПРИКМЕТНИКІВ

У статті розглядаються проблеми взаємодії контекстуальних синонімів-прикметників з іншими елементами тексту при створенні контрасту. Завдяки принциповій асиметричності контекстуальні синоніми-прикметники вносять деавтоматизацію у процес сприйняття тексту і у такий спосіб сприяють фокусуванню уваги читача на важливих смислах. Увагу приділено взаємозв'язкам контекстуальних синонімів-прикметників з іншими елементами тексту під час передавання авторської настанови.

Ключові слова: асиметрія, контекстуальні синоніми-прикметники, контраст, надфразова єдність.

Судья А.Н. Контраст как способ создания поляризации на основе контекстуальных синонимов-прилагательных. В статье рассматриваются проблемы взаимодействия контекстуальных синонимов-прилагательных с другими элементами текста при создании контраста. Благодаря принципиальной асимметрии контекстуальные синонимы-прилагательные привносят деавтоматизацию в процесс восприятия текста и таким образом способствуют фокусировке внимания читателя на важных смыслах. Внимание уделено взаимосвязям контекстуальных синонимов-прилагательных с другими элементами текста во время передачи авторского намерения.

Ключевые слова: асимметрия, контекстуальные синонимы-прилагательные, контраст, сверхфразовое единство.

Suddia A.N. Контраст як засіб створення поляризації за рахунок контекстуальних синонімів-прикметників. This issue copes with interaction of contextual adjective synonyms and other textual elements when creating a contrast. Due to their principal asymmetry contextual adjective synonyms improve deautomating of text comprehension and focus reader's attention on important senses. Attention is paid to interdependences between contextual adjective synonyms and other text elements by their coding of author's intentions.

Key words: contextual adjective synonyms, asymmetry, contrast, superphrase unity.

Контраст є важливим прийомом, який забезпечує деавтоматизацію сприйняття тексту. Елемент, що явно вирізняється серед інших елементів лінгвістичного оточення, посилює

фокусування уваги читача і дозволяє відігнати смисли, які важливі з точки зору автора. Такий спосіб взаємодії із безпосереднім контекстом є характерним для контекстуальних синонімів-прикметників, які мають в своєму складі симетричні та асиметричні обсяги. Тобто, контраст є принципово присутнім в значеннях контекстуальних синонімів, що уможлиблює базування зв'язків з іншими конструктивними елементами контексту на контрасті. Можливим є також випадок, коли увесь контекст, складовою якого є контекстуальні синоніми-прикметники, контрастує за їхньої участі із більш загальним елементом. Докладний розгляд вищевказаного надає **актуальності** цій розвідці.

Об'єктом статті є контраст, а **предметом** – шляхи створення поляризації контексту за рахунок контекстуальних синонімів-прикметників.

Мета розвідки полягає у аналізі співвідношення контекстуального синоніма та інших елементів прагматистичного контексту, до складу якого він входить. Відповідно, передбачено виконання таких **завдань**: 1) розглянути варіативність контекстуальних синонімів; 2) проаналізувати механізми поляризації значень, що виникають під час взаємодії контекстуальних синонімів-прикметників із оточенням; 3) дослідити вплив контекстуальних синонімів-прикметників на реалізацію авторського наміру.

Контраст визначається як композиційно-стилістичний принцип розгортання мовлення, що полягає у динамічному протиставленні двох змістово-логічних, а також структурно-стилістичних планів викладу [Степанова 2009, с. 10; Селіванова 2010, с. 292]. Для аналізу ролі контрасту надзвичайно важливим вбачається визначення стилістичного контексту за І.В. Арнольд, де стилістичний контекст – фон, на якому переважно на контрасті, але іноді і на подібності, виникає експресивність стилістичного прийому. У стилістичному аналізі прийом утворює стилістичний контекст з тим оточенням або текстовим фоном, які надають йому релевантність і які створюють підсилення, роблячи появу цього прийому неочікуваним або навпаки, роблячи його помітним шляхом конвергенції прийомів [Арнольд 1990, с. 48].

Зважаючи на те, що контекстуальні синоніми утворюють у тексті семантичні повтори, можливими варіантами контрасту є:

1. Контраст контекстуальної синонімічної групи і елементів надфразової єдності (далі – НФЄ) за контактного повтору.

2. Контраст контекстуальних синонімів (в тому числі всередині іменної групи) між собою з метою забезпечення тематичного розвитку. Цей варіант контрасту виникає внаслідок семантичної асиметрії як за контактного, так і за дистантного повтору.

3. Одночасний контраст контекстуальних синонімів і НФЄ, до складу яких вони входять (як за контактного, так і за дистантного повтору).

Розглянемо контраст стилістичного контексту і контекстуальних синонімів-прикметників. Спочатку проаналізуємо контраст, утворений контекстуальними синонімами в межах іменної групи на прикладі *«jene undeutliche, krakelige Schrift»*. Групу виявлено у такому контексті: *«Wenn Antenkogel mir – wie auch diesmal – eine unfrankierte Postkarte schrieb, wußte ich schon immer, was die Glocke geschlagen hatte. Auf der Karte stand nur das eine Wort: »Komm!« – Weiter nichts. In jener undeutlichen, krakeligen Schrift, die erst den wahren Gelehrten ausmacht. Ich wußte genug, ließ meine Roßschlächterei Roßschlächterei sein, packte das Nötigste zusammen und setzte mich auf die Bahn. Antenkogel wohnte in Werneuchen – wie man dahin kommt, ist eine Sache für sich – und ich fuhr hin.»* [Tucholsky: Werke, Briefe, Materialien, с. 1380-1381].

Розглянемо особливості створення контрасту у цьому відрізку. Контекстуальні синоніми реалізують однакову сему „*unleserlich*“, яка слугує необхідною основою для створення асиметрії та відповідного контрасту. Контраст реалізується на різниці семантики означень „*undeutlich*“ і „*krakelig*“, лексема „*krakelig*“ іде за лексемою „*undeutlich*“ і описує причину незрозумілості почерка. У такий спосіб здійснюється когнітивна підтримка авторської настанови, чим забезпечується необхідний перехід в описі справжнього ученого, який отримує такі ознаки:

- бідний – *wie auch diesmal – eine unfrankierte Postkarte schrieb;*

• завжди зайнятий (імплікується, що не має часу на комунікацію – *stand nur das eine Wort: »Komm!«*);

• не піклується про зрозумілість своїх думок («*Komm!«* – *Weiter nichts*) і їхню прозорість – *in jener undeutlichen, krakeligen Schrift*).

Отже, контраст виникає між значеннями контекстуальних синонімів-прикметників внаслідок асиметрії їхньої семантики і реалізується на фоні симетрії. Контраст вписується у стилістику НФС і забезпечує необхідний тематичний розвиток у реалізації авторського наміру.

Розглянемо варіант із контекстуальною синонімією іменних груп з однаковим іменником на прикладі одиниць «*die alte Dame*» та «*die grauhaarige Dame*», де зближення значень відбувається на основі однієї з ознак похилого віку – сивого волосся.

Наведемо контекст і проаналізуємо контекстуальні синоніми на наявність контрасту між ними та/або між ними і оточенням.

„*Was ist das: eine alte Dame? Eine alte Dame ist das angewandte Fazit einer Erinnerung. Die neue Zeit ist da und hat Anschauungen und Grundsätze gewechselt, Tanzarten und Anstandssitten, aber weil eine Frau der Natur näher steht als ein Mann, erkennt sie lächelnd: »Es ist alles noch wie früher, die Hüte sind jetzt ein wenig kleiner, aber das macht nichts, wenn sie nur gefallen.« Und das unterscheidet sie von einem Greis, daß sie niemals nur zusehend meditiert, sondern immer noch, in der letzten Ecke ihres Unbewußtseins, mitmacht, mitmachen möchte, teilnehmen... und sei es auch nur in leichten, leisen Gedanken. Es steht in einer alten Geschichte, wie jene Junge aufgeregt und weinend ins Zimmer weht, der grauhaarigen Dame zu Füßen: »Wann, sagen Sie mir, wird mich endlich Amor in Frieden lassen!« Und die alte Dame lächelt über den gebeugten Scheitel hinweg, lächelt ganz leise und sagt: »Kindchen, da müssen Sie eine Ältere fragen –.« Der Funke erlischt nicht; und sei sie noch so weise und abgeklärt: ein Quentchen bleibt. Sie begütigt und beruhigt und vermittelt; aber bei all ihrer Objektivität ist immer noch etwas dahinter.«* [Tucholsky: Werke, Briefe, Materialien, с. 1412].

В цьому випадку НФС є великою. Контекстуальні синоніми надають підтримку контрасту «*ein Greis*» – «*eine alte Dame*». Фокус зміщено в сторону жінки, оскільки більшу частину НФС займає опис дій дами. Відмітимо, що автор притримується високого стилю, що виражається як у лексиці «*Tanzarten*», «*Anstandssitten*», «*Amor*», «*jene Junge*» тощо, так і у реєстрі: спілкування відбувається у ввічливій формі. З іншого боку, це унеможливорює появу в якості означення прикметника зниженого стилю або з вираженою негативною оцінністю.

Поява іменної групи «*die grauhaarige Dame*» перед групою «*die alte Dame*» обумовлена прагненням автора добитися певної перспективізації. Безпосередньо у контексті за іменником «*jene Junge*» йде іменна група «*die grauhaarige Dame*», а не «*die alte Dame*», адже, потрапивши у поле зору читача, вони обов'язково підпадуть протиставленню. Тому з метою уникнення небажаного контрасту (як відзначено вище, контраст виникає між старою дамою і старим чоловіком), протиставляються саме «*die grauhaarige Dame*» та «*jene Junge*», оскільки в цьому випадку читач сфокусується не на віці дами, а на іншому атрибуті – сивому волоссі. Фокус означає порушення логіки й імплікує, що дама є літньою людиною, але не старою.

Прояв контрасту у випадку іменних груп з неідентичним іменником проаналізуємо на прикладі синонімічних іменних груп „*das wehrlose Opfer*“ та „*sein kriminalistisches Versuchskaninchen*“.

Одиниці є синонімічними, оскільки містять достатній семантичний повтор. В той же час вони мають суттєву асиметрію як у формальному, так і у семантичному плані, що можна виявити шляхом прагматилістичного аналізу. Безпосередній контекст складається з двох абзаців, межі яких збігаються з межами НФС. Перша НФС є прагматичним і стилістичним контекстом для першої одиниці, відповідно, друга НФС – для другої.

Наведемо безпосередній контекст, з якого узято одиниці: „*Das Ding fuhr auf. Donnernd: »Ich bin das Paradigma, an dem du deine scheußliche Wissenschaft übst, ich bin das wehrlose Opfer all deiner bubenhaften Schüler, schülerhaften Buben... Buben... Schüler... ich bin geschändet! denn es gibt nichts, aber auch nichts, was ich noch nicht begangen hätte: vom*

einfachen Rechtsgeschäft mit obligater Schieberei bis zur Majestätsbeleidigung! Du hast mich auf deinem sonst so blonden Gewissen!! Erkenne mich: ich heiße und bin PETER PANTER!

In der Tat. Daran hatte er nicht gedacht. Er, Jarotschiner, hatte diesem Unding das Leben gegeben – er hatte es wirklich erschaffen, aus dem Nichts, wie es sich richtig ausgedrückt hatte, er hatte es abgerichtet, alle nur denkbaren Verbrechen zu begehen, damit seine Schüler daran lernten, es war gewissermaßen sein kriminalistisches Versuchskaninchen gewesen... und nun stand es da und hielt Abrechnung...“ [Tucholsky: Werke, Briefe, Materialien, с. 638, 639].

Перший абзац містить шість речень, другий абзац формально має три речення, однак останнє речення розкладається на сім. Таким чином, друга НФЄ містить дев'ять речень, що, в свою чергу, є максимально допустимою кількістю речень у НФЄ. Одиниці містяться у прилеглих НФЄ, отже це – дистантний повтор.

Для аналізу необхідно врахувати модель ситуації. У тексті відбувається діалог між вигаданим персонажем на ім'я Петер Пантер, що ожив, та його творцем – репетитором з права Вальтером Ярочинером. Метою створення персонажа була необхідність у яскравому прикладі: за допомогою Петера Пантера репетитор пояснював студентам різні види злочинів. У НФЄ розглядається з різних позицій ідентична ситуація. За рахунок зміни перспективи реалізується контраст.

У першій НФЄ мова йде від Петера Пантера, у другій – від Вальтера Ярочинера. Обидві НФЄ містять достатню кількість стилістично маркованих повторів ключових слів, які уможливають зближення значень викоремлених іменних груп.

Унаочнимо відповідність ключових слів у надфразових єдностях за допомогою таблиці.

Таблиця 1. Відповідність лексико-семантичних повторів у НФЄ

Симетрія/Асиметрія		Коментар
НФЄ 1	НФЄ 2	
<i>das Ding</i> – К. Тухольський номінує Пантера; нейтральна номінація	<i>dieses Unding; es</i> – Ярочинер іменує Пантера; негативна номінація	Ярочинер не сприймає всерйоз Пантера
<i>Wissenschaft üben</i>	<i>lernen</i>	Ставлення
<i>deiner bubenhaften Schüler, schülerhaften Buben... Buben... Schüler...</i> – Пантер описує учнів Ярочинера; негативна номінація	<i>Schüler</i> – Ярочинер описує учнів; нейтральна номінація	Пантер не любить учнів Ярочинера, для останнього – це просто учні
<i>einfachen Rechtsgeschäft</i> – негативна номінація роботи Ярочинера	<i>kriminalistisches</i> – нейтральна номінація роботи Ярочинера	Петер Пантер негативно ставиться до ремесла Ярочинера, Ярочинер – нейтрально
<i>wehrlos</i>	<i>abrichten, alle nur denkbaren Verbrechen zu begehen</i>	співвідношення ознака – дія; наслідок – причина

Таким чином, Петер Пантер вважає себе беззахисною жертвою, Ярочинер згодний з цим, проте для нього Петер Пантер – лише вдала ілюстрація, яку він вигадав. Формально це підкреслюється переходом від означеного артикля до присвійного займенника. Хоча референція залишається конкретною, відбувається зсув у маркерах: „*das*“ змінюється на „*sein*“. Семантично неідентичність контекстуальних синонімів проілюстровано таблицею, також на це указує лексема „*gewissermaßen*“. Отже, контекстуальні синоніми за рахунок контекстної підтримки реалізують контраст, зміщується фокус: з жертви Петер Пантер перетворюється на підслідного кролика.

Таким чином, контекстуальні синоніми у тексті контрастують між собою за рахунок асиметрії значень або надають необхідну контекстну підтримку для реалізації контрасту.

При цьому симетрія значень стає необхідним фоном, який уможлиблює реалізацію контрасту.

Прояв відмінностей між контекстуальними синонімами підпорядковується авторській настанові. Для визначення прагматистички контекстуальної синонімії має значення як порядок появи контекстуальних синонімів у текстовому відрізку, так і їхня стильова приналежність, а також «логічна відповідність» темі, що викладається.

Перспективою є дослідження синергетичних механізмів утворення і виявлення контрасту, утвореного контекстуальними синонімами-прикметниками у їхньому взаємозв'язку із іншими елементами тексту.

Література

Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (Стилистика декодирования) : [учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. „Иностр. яз.“] / И. В. Арнольд. – [3-е изд.]. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с. Степанова Н. Ю. Контраст как средство создания комического эффекта: лингвостилистический аспект : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки“ / Н. Ю. Степанова. – М., 2009. – 20 с. Kurt Tucholsky: Werke, Briefe, Materialien [Elektronische Ressource] / [M. Gerold-Tucholsky, F. Raddatz, R. Links, M. Hepp]. – Digitale Bibliothek, Band 15. – Berlin : Directmedia, 1999. – 12733 S. – 1 CD-ROM; 12 cm. – Titel auf dem Behältnis.

УДК 81`42:821

ТАРАСЮК І.В.

(Запорізький національний університет)

НАРАТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ФРАНЦУЗЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ)

У статті розглядаються засади наратологічного або внутрішнього аналізу художнього тексту. При внутрішньому підході текст розуміється як автономна система, яка, попри свою унікальність, має базові форми та загальні принципи побудови, що ріднять його з іншими текстами. Дотримання послідовності розгляду рівнів аналізу – la fiction, la narration, la mise en texte, l'interprétation – дозволяє через виявлення загальних елементів структуризації тексту описати його неповторний характер.

Ключові слова: художній текст, наратологічний аналіз тексту, фокалізація, темпоральна основа.

Тарасюк І.В. Нарратологический анализ художественного текста (на материале произведений французских писателей). В статье рассматриваются принципы нарратологического или внутреннего анализа художественного текста. При внутреннем подходе текст понимается как автономная система, которая, несмотря на свою уникальность, имеет базовые формы и общие принципы построения, которые соотносят его с другими текстами. Последовательное использование уровней анализа – la fiction, la narration, la mise en texte, l'interprétation – позволяет через выявление общих элементов структуризации текста описать его неповторный характер.

Ключевые слова: художественный текст, нарратологический анализ текста, фокализация, темпоральная основа.

Tarassuk I.V. Narratological analysis of fiction (on material of works of the French writers). The article focuses on methods of narratological analyse in fiction. This approach examines the text as an autonomous system which, in spite of the unicity, has base forms and general principles of construction which correlate him with other texts. Successive use of levels of analysis – la fiction, la narration, la mise en texte, l'interprétation – allows to describe his unrepeated character.

Key words: fiction, narratological analysis, focalization, temporal basis.

При підготовці філологів-бакалаврів за спеціальністю «мова та література (французька)» окрема увага приділяється формуванню професійної філологічної компетенції – навчання лексико-стилістичному аналізу художнього тексту. Останній потребує свідомого підходу, тобто розуміння того, що художній текст (роман, новела) пропонує одночасно розповідь про певну історію та спосіб її інтерпретації. Художній текст є результатом цілої низки селективних мовних та дискурсивних операцій, які й забезпечують його своєрідність [Jeandillou 1997, с. 110]. Навчання аналізу тексту повинно базуватись на знанні певних методологічних засад, які допомагають професійному читачу обґрунтовувати своє розуміння та інтерпретацію тексту. На наш погляд, наратологічний або внутрішній підхід до аналізу художнього тексту відповідає таким вимогам і озброює майбутнього фахівця необхідною методикою аналізу.